

The Effectiveness of Parenting Education with the Adler-Dreikurs Approach on Students' Empathy and Courage

Mahdi Khanjani

Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Clinical and General Psychology, Faculty of Psychology and Educational Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: Khanjani.mahdi@gmail.com

Maryam al-Sadat Larijanian

Master of General Psychology, Department of Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: m.larijanian@gmail.com

Ahmad Borjali

Professor, Department of Clinical and General Psychology, Faculty of Psychology and Educational Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: borjali@atu.ac.ir

Abstract

This study aimed to determine the effectiveness of the Adler-Dreikurs approach to parenting education on empathy and courage in Zahra Mardani's 2 girls' elementary school students. A quasi-experimental pretest-posttest control group design was used. The statistical population included mothers of Zahra Mardani's 2 elementary school children who were students in Tehran, during the 2019-2020 school year. Convenience sampling was used. A sample of 30 mothers from one school who met the study criteria was selected. They were randomly assigned to the experimental and control groups and responded to the Alizadeh et al. (2015) social interest questionnaire. The experimental group participated in a 10-session, 60-minute course containing the Adler-Dreikurs approach to parenting education. At the end, both groups were post-tested. All the training and testing were done virtually. Data were analyzed using SPSS. The ANCOVA showed that the levels of empathy and courage of the experimental group were significantly different from the control group at the post-test stage, with levels of 0.001 and 0.011, respectively. Considering the higher mean scores of the experimental group in the post-test, it can be concluded that the Adler-Dreikurs approach to parenting education had a significant effect on empathy and courage in children and increased these components in them. Finally, it can be concluded that parenting education with the Adler-Dreikurs approach leads to a change in parents' attitudes towards how they deal with their children, which results in learning new behaviors, changing parents' behaviors towards their children, and increasing empathy in children.

Keywords: Parenting Education, Courage, Elementary School Students, Adler-Dreikurs approach, Empathy

Cite this Article: Khanjani, M., Larijanian, M., & Borjali, A. (2025). The Effectiveness of Parenting Education with the Adler-Dreikurs Approach on Students' Empathy and Courage in. *Educational Psychology*, 21(76), 79-110. <https://doi.org/10.22054/jep.2025.75059.3931>

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press

Publisher: Allameh Tabataba'i University Press

Introduction

Childhood is a foundational period in human development, where individuals begin to acquire essential social skills that shape their future interactions and relationships. During elementary school years, children encounter a complex array of behavioral and social expectations that often surpass their initial capacities, even when cognitive abilities are adequate. As such, interventions aimed at enhancing personality development and promoting effective social behavior among children have gained increasing attention.

Social skills training, particularly those fostering empathy and assertiveness, is crucial in supporting children's socio-emotional adjustment. Erikson's psychosocial theory identifies the ages of 6 to 11 as a critical stage where children shift from the family environment to the broader and more demanding context of school, which acts as a gateway to social expansion. Among the various competencies acquired during this stage, empathy and assertiveness are fundamental. These skills contribute to improved communication, emotional regulation, and the establishment of healthy peer relationships, which are all essential for academic and personal success.

Empathy enables individuals to understand and share the emotions of others, fostering compassion and supportive behavior. Assertiveness, on the other hand, empowers children to express their thoughts, needs, and boundaries respectfully, promoting self-confidence and psychological resilience. Research indicates that the absence of these skills in childhood can result in social withdrawal, emotional difficulties, and maladaptive behaviors in later stages of life.

One of the key environments where children internalize social behaviors is the family. Parenting styles and parent-child interactions significantly impact a child's emotional and social development. Therefore, parent training programs have emerged as effective strategies to influence children's behavior indirectly. Among the various models available, the Adler-Dreikurs approach offers a democratic and respectful framework for parenting that emphasizes mutual understanding, autonomy, and encouragement.

Despite growing interest in teaching life skills to children, few studies have investigated the combined effect of parent education, based on the Adler-Dreikurs model, on enhancing both empathy and assertiveness in elementary school students. This study aims to fill this

gap by evaluating the effectiveness of Adler-Dreikurs-based parent training in fostering these critical skills in young children.

Literature Review

Previous research highlights the significant role of parenting in the development of children's social behaviors. Studies such as Dekovic et al. (2005) and Berk (2009) have emphasized the family's influence on emotional and social learning. The Adlerian model, developed by Alfred Adler and later expanded by Dreikurs, advocates for a respectful, encouraging parenting approach that promotes a child's sense of belonging and capability (Carlson, 2017). Recent empirical studies have applied this model to various child behavior outcomes. For example, Hosseinpour and Molaei Amjaz (2023) demonstrated the positive impact of Adler-Dreikurs parent training on cognitive control in children with ADHD. Additionally, Maleknia et al. (2019) found that positive parent-child relationships reduce bullying behaviors among students. However, very few studies have specifically addressed the effectiveness of this training on empathy and assertiveness in elementary students.

Methodology

This study employed an applied research design with a quasi-experimental method, including a pre-test, post-test, and an educational intervention. The statistical population consisted of mothers of elementary school students in Tehran during the 2019–2020 academic year. A total of 30 mothers were selected through convenience sampling and randomly assigned to experimental and control groups. Eligibility criteria included: (1) having a child in elementary school, (2) willingness to participate, (3) a minimum education level of high school diploma, (4) not receiving psychological services during the sessions, and (5) physical and mental health. Exclusion criteria were: (1) experiencing significant psychological distress during the study, and (2) missing more than two out of ten training sessions. Participants in the experimental group received parenting training based on the Adler-Dreikurs approach virtually. Data were analyzed using multivariate analysis of covariance (MANCOVA) via SPSS version 22. Research tools included the Iranian version of the Social Interest Questionnaire for Children and a structured parenting skills training program.

Results

The multivariate analysis of covariance (MANCOVA) indicated a significant effect of the parenting training based on the Adler-Dreikurs approach on both empathy and assertiveness in children. For empathy, the pre-test sum of squares was 350.668 with an F-value of 39.462 ($p < .001$), indicating significant differences between groups at baseline. After the intervention, the group effect yielded a sum of squares of 146.119 and an F-value of 16.443 ($p < .001$), confirming a statistically significant improvement in empathy in the experimental group compared to the control group. For assertiveness, the pre-test sum of squares was 332.87 with an F-value of 12.908 ($p < .001$), showing significant baseline differences. Post-intervention analysis revealed a group sum of squares of 200.50 with an F-value of 7.420 ($p < .001$), demonstrating a meaningful improvement in assertiveness levels among children whose mothers received the parenting training. These results support the effectiveness of the Adler-Dreikurs parenting program in enhancing empathy and assertiveness among primary school children.

Discussion

The findings can be explained by the principles of Adler-Dreikurs parenting, which emphasize encouraging parents to observe and track their children's emotional and behavioral patterns to guide positive behavioral change. By teaching techniques such as asking, telling, and doing, parents are equipped to promote new behaviors and skills in their children without undermining their self-confidence or assertiveness. These methods help children reflect on their problems, explore solutions, and respond assertively. Training in assertiveness skills addresses the lack of social competence often observed in students struggling to adapt to the classroom environment, thereby improving their social adjustment. Moreover, enhanced decision-making, problem-solving, creative and critical thinking, and effective interpersonal communication are among the positive outcomes of assertiveness training, all contributing to more adaptive behaviors. Assertiveness approaches also stress the development of self-awareness, empathy, responsibility, emotional regulation, and stress management—all of which support better psychosocial functioning. A central factor influencing children's assertiveness within the Adler-Dreikurs framework is parenting style. Children's misbehaviors are

seen as the result of mistaken goals or interpretations. Despite being keen observers, children often misinterpret the intentions behind adult actions, especially when they experience discouraging feedback. This can suppress behaviors like assertiveness. To support healthy development, it is essential to foster environments that recognize children's strengths and nurture their social interests and positive traits. Adlerian approaches prioritize mutual respect, conflict resolution, and the improvement of communication patterns within the family, which in turn positively influence the child as a family system member. Educating parents using this model strengthens the parent-child relationship and amplifies intervention outcomes. By promoting independence, natural and logical consequences, and avoiding harsh punishment or excessive criticism, Adler-Dreikurs' parenting significantly contributes to enhancing assertiveness in children by reshaping parental behavior and interaction styles.

Conclusion

This study demonstrated that Adler-Dreikurs-based parenting training significantly enhances children's empathy and assertiveness. By equipping parents with positive, respectful, and skill-building communication techniques, the intervention fostered meaningful behavioral and emotional improvements in children. The findings highlight the vital role of parenting styles in shaping children's social competencies and underline the effectiveness of parent-focused interventions. Overall, promoting democratic parenting practices not only strengthens parent-child relationships but also contributes to the development of essential life skills in children, ultimately supporting their healthy social and emotional growth.

اثربخشی آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان

مهدی خانجانی*

نویسنده مسئول، استادیار گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: khanjani.mahdi@gmail.com

مریم السادات لاریجانیان

کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: m.larjaniyan@gmail.com

احمد برجعلی

استاد گروه روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: Borjali@atu.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر باهدف تعیین اثربخشی آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان دبستان دخترانه زهرا مردانی ۲ با طرح پژوهشی نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه مادران دانش‌آموزان مقطع دبستان زهرا مردانی ۲ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بود و از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده گردید. گروه نمونه شامل ۳۰ نفر از مادران، به‌صورت تصادفی در دو گروه کنترل و آزمایش قرار گرفتند و به پرسشنامه علاقه اجتماعی عزیزاده و همکاران (۱۳۹۴) پاسخ دادند. گروه آزمایش، در یک دوره ۱۰ جلسه‌ای ۶۰ دقیقه‌ای فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس شرکت داده شدند و در پایان دوره‌ی آموزشی، گروه کنترل و آزمایش ۱۵ نفره مورد پس‌آزمون قرار گرفتند. کلیه آموزش‌ها و آزمون‌ها به‌صورت مجازی صورت گرفت. داده‌ها به کمک SPSS تحلیل شد. نتایج تحلیل کوواریانس برای مقایسه همدلی و جرأت‌ورزی در گروه‌های آزمایش و کنترل در مرحله پس‌آزمون نشان داد به ترتیب سطح معناداری با مقدار ۰/۰۱۱ و ۰/۰۰۱ در دو گروه دارای تفاوت معنادار هستند. با توجه به بالاتر بودن میانگین نمرات گروه آزمایش در پس‌آزمون، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی کودکان تأثیر معناداری داشته و باعث افزایش همدلی و جرأت‌ورزی در کودکان شده است.

کلیدواژه‌ها: آموزش فرزندپروری، جرأت‌ورزی، دانش‌آموزان دبستانی، رویکرد آدلر - درایکورس، همدلی

استناد به این مقاله: خانجانی، مهدی، لاریجانیان، مریم السادات، و برجعلی، احمد. (۱۴۰۴). اثربخشی آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۲۱(۷۶)، ۷۹-۱۱۰. <https://doi.org/10.22054/jep.2025.75059.3931>

مقدمه

کودکی اولین دوره زندگی آدمی است که افراد در خلال این دوره، مهارت‌های اولیه اجتماعی را کسب می‌کنند. کودکان در دوره ابتدایی با وجود داشتن بهره هوشی مناسب، قادر به برطرف کردن تمام انتظارات رفتاری و اجتماعی نیستند (یگانه‌شمایی و همکاران، ۱۳۹۴). برنامه آموزش مهارت‌ها، نوعی کوشش است در جهت رشد شخصیت انسان‌ها و در سایه آن افراد ترغیب می‌شوند به صورت خودجوش تعارضات و مشکلات زندگی خود را با انتخاب راه حل مؤثر برطرف کرده و بخشی از مشکلات زندگی اجتماعی، مربوط به کودکان دبستانی می‌شود (احمدخسروی و همکاران، ۱۳۹۹). تجربه‌های دوره دبستان زمینه‌ای برای یادگیری کودک است (نکوئی و اشکذری، ۱۴۰۱). با توجه به نظریه اریکسون مرحله چهارم رشد روانی-اجتماعی در سن ۶ تا ۱۱ سال یعنی دوره دبستان کودکان که در معرض تغییرات اجتماعی بزرگ قرار گرفته‌اند و از محیط کوچک خانواده وارد محیط بزرگ‌تری بنام مدرسه شده‌اند و در حال تجربه فضای پیچیده و گسترده‌تری هستند و مدرسه برای آن‌ها مانند جهان تازه‌ای است که به رویشان گشوده شده است (یگانه‌شمایی و همکاران، ۱۳۹۴). ازجمله مهم‌ترین و بارزترین مهارت‌های اجتماعی که فرد از دوران کودکی و در بستر خانواده می‌آموزد، جرأت‌ورزی و همدلی است. امروزه جامعه‌ای در حال پیشرفت، نیازمند افرادی مسئول و خودکفاست و آموزش جرأت‌ورزی و همدلی به کودکان از اهمیت زیادی برخوردار است (Koehn, 2017).

همدلی یک نوع از توانایی‌های هیجانی مهم در زندگی است که نقش مهمی را در زندگی اجتماعی افراد ایفا می‌کند (نریمانی و همکاران، ۱۳۹۶). رفتار همدلی به معنای فهمیدن و درک کردن صحبت اشخاص و احساسات و موقعیت آن‌هاست (برزگربرویی، ۱۳۹۴). همدلی نوعی موقعیت‌سنجی رفتاری است که بر پایه‌ی آن، هیجان‌های ابراز شده دیگری را در بافت شخصیتی او و در موقعیتی که رفتار در آن بروز یافته قرار می‌دهیم تا به تشخیص، قضاوت و تصمیم‌گیری برای رفتار مقابله‌ای و مواجهه‌ای برسیم و به این وسیله به فرد کمک کنیم تا بتواند احساسات مختل شده‌ی خود را مهار کند (خردمند، ۱۳۹۷)؛ بنابراین همدلی یکی از بزرگ‌ترین دارایی‌های انسان، برای برقراری ارتباط با دیگران است که افراد به‌طور منظم با به اشتراک گذاشتن حالات درونی خود و درک حالات درونی شخصی دیگر، ارتباط اجتماعی را تسهیل می‌بخشد (Weisz, 2020).

همدلی به توانایی تمایز بین حالت درونی خود و دیگران و واکنش به حالت‌های درونی خود و دیگران اطلاق می‌شود (Tomova, 2014). همچنین همدلی می‌تواند سودمند باشد، زیرا افراد را ترغیب می‌کند تا به کسانی که ژن‌های آن‌ها را به اشتراک می‌گذارند همکاری کنند. با این حال همدلی ممکن است مستلزم هزینه‌های شناختی، عاطفی و مادی باشد (Cameron et al., 2019) و افراد دنیای پیرامون خود را بهتر تفسیر کنند و در محیط‌های مختلف جامعه بهتر پذیرفته شوند (آقائی میدی و همکاران، ۱۴۰۲). بدین ترتیب در اختلال کوری هیجانی، نقص در خودآگاهی هیجانی، همدلی و عدم آگاهی از هیجانات مشاهده می‌شود. (بحرینی و آقایی، ۱۳۹۸)؛ بنابراین مهارت همدلی امری مهمی است و کودکی که دارای این مهارت نیست نیازمند توجه و پیشگیری از مشکلاتی است که کودک ممکن است در آینده با آن‌ها مواجه شود.

جرأت‌ورزی مفهومی جامع‌تر از درک اجتماعی و همدلی است. درواقع رفتار جرأت‌ورزانه، در بطن خود همدلی نیز دارد. بیان مناسب هیجان‌ها و عواطف و انجام رفتارهای مخالفت‌جویانه، مضمون مشترکی است که غالب پژوهشگران در توصیف رفتار جرأت‌ورزانه بر آن تأکید دارند (میر غضنفری و ایزدی، ۱۴۰۰). به این معنا، جرأت‌ورزی، کسب حقوق خود با ملاحظه و رعایت حقوق دیگران است درحالی‌که پرخاشگری اعمال رجحان‌های خود با توسل به زور و نادیده گرفتن حقوق دیگران و سلطه‌پذیری نسبت به خواسته‌های دیگران است (رحیمی و رستمی، ۱۳۹۶). درواقع رفتار جسورانه به عنوان عملی تعریف می‌شود که نشان‌دهنده ابراز احساسات راحت و بدون اضطراب، بدون اینکه حقوق دیگری پایمال شود (Speed, 2018). درواقع روشی برای بیان خود به صورت مناسب و صریح است (باقری فاروجی، ۱۴۰۰).

جرأت‌ورزی در آدمی احساس اعتماد به نفس، عزت نفس، خود مفیدپنداری و کنترل درونی ایجاد می‌کند (بدری گرگری و زمانلوی گرگری، ۱۳۹۵)؛ حسین خان‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵). جرأت‌ورزی مناسب‌ترین روش برای رسیدن به روابط بین فردی سالم و رضایت‌بخش است. این فقدان در توانایی جرأت‌ورزی و همدلی در کودک و نوجوان در بزرگسالی تبعات جبران‌ناپذیری دارد. جرأت‌ورزی می‌تواند شامل مؤلفه‌های (۱) توانایی رد کردن تقاضا (۲) بیان کردن محدودیت‌های شخصی و قبول تفاوت‌های فردی (۳) پیش قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی و بیان احساسات مثبت (۳) کنار آمدن و قبول انتقاد باشد

(سیاه‌کمری و معصومیان، ۱۳۹۸)؛ بنابراین جرأت‌ورزی و قاطعیت افراد را قادر می‌سازد تا راهی برای حل مشکلات و ایجاد روابط اجتماعی بهتر پیدا کنند (Parmaksiz, 2019). برخی از کودکان قدرت نه گفتن را ندارند و رفتار جرأت‌مندانه را یاد نگرفته‌اند به همین دلیل نمی‌توانند در تعاملات خود جرأت‌مندانه رفتار کنند (پودینه و همکاران، ۱۳۹۵). همین‌طور می‌توان گفت که جرأت‌ورزی یکی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین رفتارهای میان‌فردی و کلید تعاملات انسانی است (Nakamura et al., 2017). این امر در شکوفایی استعدادها و رشد خلاقیت دانش‌آموزان نقشی مؤثر را ایفا می‌کند (عطایی و همکاران، ۱۳۹۹).

کودکان درون خانواده زبان، مهارت‌ها و ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی فرهنگ خود را یاد می‌گیرند (Dekovic et al., 2005, Berk, 2009). شیوه فرزندپروری والدین در خانواده به‌عنوان اساسی‌ترین نهاد جامعه‌پذیری کودکان به‌ویژه در سال‌های حساس و اولیه زندگی است و از اهمیت بالایی برخوردار است. تحت شرایط صحیح، پدر و مادر کودک را آماده می‌سازند تا توانایی‌های بالقوه خود را شناسایی کنند و به‌عنوان افراد بالغ، نقش‌های سودمند را در جامعه بر عهده گیرند (خواجانه‌نوری، ۱۳۹۳). فرزندپروری روندی است که پدر و مادر برای مواجهه با نیازهای فرزندان در حین گذر از مراحل رشد وی برای او فراهم می‌کنند و در طی این دوران، توانایی‌های کودک ارتقا یافته و به‌صورت تدریجی تغییر می‌کند. در طی این فرایند تغییر، والدین فرزندانشان را تحت تأثیر قرار می‌دهند و فرزندان هم به‌نوبه خود، رفتار والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهند (جان‌بزرگی، ۱۳۹۳). سبک تربیتی والدین یکی از مفاهیمی است که بیانگر نحوه‌ی تعامل والدین با فرزندان است (اعرافی و ابراهیمی، ۱۳۹۶). والدین نقش حیاتی را در رشد کودک ایفا می‌کنند، در حقیقت ماهیت رابطه کودک و والد، میزان مشارکت، پذیرش و گرم بودن رفتار کودک را در آینده پیش‌بینی می‌کند (Kuppens, 2018). آموزش والدین به‌خصوص مادران به‌عنوان اولین افرادی که در تربیت کودکان دخیل هستند، می‌تواند اثر بسزایی در بهبود رفتارهای فرزندان داشته باشد. برنامه‌های آموزشی مخصوص پدر و مادر با هدف‌های ارتقاء سطح خودآگاهی و بهبود روابط بین‌فردی و زندگی خانوادگی است (کوشا و همکاران، ۱۴۰۰). این برنامه‌ها از طریق فراهم‌آوردن اطلاعات مناسب درباره شرایط کودک و نحوه‌ی رفتار با او، مکانیزم سازگاری والدین را بهبود می‌بخشد و موجب پذیرش بهتر شرایط کودک از طرف والدین می‌شود. (زادافشار و همکاران، ۱۴۰۰). برنامه‌های آموزش والدین مبتنی بر پیش‌دبستان و دبستان معمولاً در مورد

این است که چه مهارت‌ها و چه فعالیت‌هایی تقویت‌کننده رشد کودکان است (Bonne, 2016).

یکی از برنامه‌های آموزش والدین، آموزش فرزندپروری به والدین بر اساس رویکرد آدلر - درایکورس است. برتری رویکرد آدلر بر این است که مستقیم با کودک ارتباط نداشته و از طریق مادر آموزش‌های لازم به کودکان صورت می‌گیرد (زاهد کریمی، ۱۳۹۵). از نظر آدلر، همه‌ی رفتارها معنای اجتماعی دارند و زمینه اجتماعی و فرهنگی یک فرد تأثیر عمیقی بر روی سلامت روان و تجربیات زندگی فرد دارد (Carlson, 2017). رویکرد آدلر طرفدار آموزش فرزندان به شیوه آزاد به جای سبک‌های مستبدانه است. خصیصه اصلی این سبک فرزندپروری، کنترل و حفظ و صیانت منعطف و اعتماد مستحکم نسبت به توانایی فرزند در چیره شدن بر شرایط موجود در زندگی است (Christian & Perryman, 2017). آدلر پیشنهاد داد با کمک به معلمان و والدین از ایجاد مشکلات در کودکان جلوگیری کنیم، پیشنهاد او این بود که بزرگسالان عشق کودک را به دست آورند زیرا عشق مطمئن‌ترین تضمین برای آموزش پذیری است. نکته دیگر این است که کودک نباید از بزرگسالان خود بترسد و در مقابل بهتر است در برابر انتخاب‌هایی که والدین به او می‌دهد، آزادی در حق تصمیم‌گیری داشته باشد (Bettner, 2020). یکی از افرادی که بر نظریه‌ی آدلر تمرکز کرده و از آن در مباحث فرزندپروری استفاده نموده است، درایکورس است (Kern, 2002)، به نقل از پایدارنیک و همکاران، (۱۳۹۴). درایکورس معتقد است پیروان روش آدلر توانایی آموزش فنون فرزندپروری مؤثر برای گروه‌های والدین دارند (زاهد کریمی، ۱۳۹۵). در روش آدلری-درایکورس اصول و تکنیک‌های دموکراتیک به والدین آموزش داده می‌شود و آن‌ها به کار می‌گیرند (Soheili et al., 2015).

در این میان بر اساس دیدگاه آدلر و درایکورس، مهم‌ترین نکته در تربیت کودک، فرآیند صحیح تعامل میان والدین و فرزند است (Dinkmeyer & McKay, 1997؛ ترجمه فیروزیخت، ۱۳۹۲). همه کودکان به توجه نیاز دارند و مستحق آن هستند، بخش عمده‌ای از فرآیند تربیت والدین توجه به کودکان است تا کودکان احساس تعلق کند و اگر به این نیاز کودک به درستی پرداخته نشود، کودک از راه‌های غیرمفید به این کار مبادرت می‌ورزد (وحدتی، ۱۳۹۸). آموزش به شیوه آدلر - درایکورس با توجه دقیق به نقش هر یک از اعضاء در محیط خانواده، بر رفتار ناسازگارانه فرزندان، شکل‌گیری اختلال رفتاری در خانواده، بر

بهبود تعاملات فرزندان و والدین درون بافت خانواده تأکید داشته و معتقد است که تغییر در شیوه فرزندپروری منجر به کاهش مشکلات رفتاری، ساماندهی مشکلات کارکرد اجرایی و بهبود تنظیم هیجان، علاقه اجتماعی و رفتار اجتماعی می‌شود (Christian & Perryman, ۲۰۱۷).

با بررسی پیشینه پژوهش صورت گرفته، ازجمله پژوهش ملک‌نیا و همکاران (۱۳۹۹) که نشان دادند روابط مثبت والد فرزندی باعث کاهش میزان قلدری فرزندان در مدرسه می‌گردد؛ می‌توان دریافت یکی از شیوه‌های جایگزین آموزش مهارت‌ها از طریق آموزش غیرمستقیم و با استفاده از آموزش نوع خاصی از فرزندپروری است که به والدین آموزش داده می‌شود و اثر آن بر کودکان مشاهده می‌شود. در پژوهشی دیگر که HoseinPour and Molaee Amjaz (۲۰۲۳) در مورد اثربخشی آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس بر کنترل توانایی‌های شناختی دانش‌آموزان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی انجام دادند، نشان دادند که آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس بر کنترل توانایی‌های شناختی کودکان به‌عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود یادگیری دانش‌آموزان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی واقع شد.

با بررسی دقیق پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان دبستان می‌توان دریافت که تا به حال آموزش مهارت همدلی و جرأت‌ورزی بر اساس مداخله آموزشی آدلر-درایکورس چندان موردتوجه نبوده است و هیچ پژوهشی به دو مهارت زندگی، همدلی و جرأت‌ورزی بر روی دانش‌آموزان دبستانی نپرداخته است و پژوهش‌های اندکی بر روی طیف خاصی از جامعه مثلاً دانش‌آموزانی که دارای والد معتاد بوده‌اند انجام شده است. ازاین‌رو هدف پژوهش درصدد بیان یک روش آموزشی به نام اثربخشی آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر-درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان است. در این پژوهش فرض می‌شود که این روش آموزشی می‌تواند بر روی جرأت‌ورزی و همدلی دانش‌آموزان مؤثر باشد به‌طوری‌که دانش‌آموزان پس از دریافت این آموزش‌ها نمرات بالاتری را نسبت به دانش‌آموزانی که این آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند کسب نمایند. به عبارت دیگر ما می‌خواهیم از این رویکرد استفاده نموده تا همدلی و جرأت‌ورزی در دانش‌آموزان افزایش یابد؛ لذا هدف این پژوهش تعیین اثربخشی آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان دبستانی است.

فرضیه: آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان دبستانی تأثیر دارد.

پیشینه پژوهش

خلقی (۱۳۹۸) با هدف تعیین اثربخشی آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس بر تنظیم هیجان و تعامل والد-فرزند کودک مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی پژوهشی را به انجام رسانید. جامعه آماری شامل کودکان دبستانی مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی و والدین آن‌ها در شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بود. در این پژوهش، تعداد ۳۰ کودک دبستانی مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و با گمارش تصادفی در گروه‌های آزمایش و کنترل گمارده شدند (در هر گروه ۱۵ کودک). والدین گروه آزمایش به مدت ۱۰ جلسه تحت آموزش رویکرد آدلر-درایکورس قرار گرفتند. نتایج نشان داد که آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس بر تنظیم هیجان والدین ($P < ۰/۰۱$) و تعامل والد-فرزند ($P < ۰/۰۱$) کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی تأثیر معنادار داشته است. بر اساس یافته‌های این مطالعه، مشخص شد که آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس با تمرکز بر اصول بهنجار تعامل والد-فرزند، می‌تواند به عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود تنظیم هیجان و تعامل والد-فرزند کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی مورد استفاده گیرد.

خرمدند (۱۳۹۷) پژوهشی را با هدف مقایسه‌ی همدلی شناختی و عاطفی دو گروه دارای سبک شخصیت جرأت‌ورز و افراد با سبک شخصیت ضداجتماعی انجام داد. جامعه‌ی آماری پژوهش را کلیه‌ی دانشجویان مشغول به تحصیل سال تحصیلی ۹۶-۹۵ دانشگاه بین‌المللی امام خمینی تشکیل می‌دادند. به عنوان نمونه‌ی آماری، ۳۰ نفر با سبک شخصیت جرأت‌ورز و ۳۰ نفر با سبک شخصیت ضداجتماعی انتخاب شدند. نتایج حاکی از آن بود که همدلی عاطفی در افراد دارای سبک شخصیت ضداجتماعی، کمتر از افراد جرأت‌ورز بوده و همدلی شناختی در دو گروه تفاوتی ندارد.

خباز (۱۳۹۵) پژوهشی را با هدف تدوین برنامه‌ی افزایش علاقه‌ی اجتماعی (رویکرد آدلری) و بررسی اثربخشی آن بر میزان علاقه‌ی اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال نافرمانی مقابله‌ای انجام داد. از میان دانش‌آموزان ۹ تا ۱۲ سال ارجاع شده به مراکز درمانی ۳۲ نفر از افرادی که در مصاحبه‌ی تشخیصی دارای اختلال نافرمانی مقابله‌ای تشخیص داده شدند، به

همراه والدین آن‌ها به صورت تصادفی به عنوان نمونه‌ی پژوهش انتخاب گردیدند و در دو گروه ۱۶ نفره به صورت تصادفی جایگزین شدند. نتایج پژوهش گواه این مسئله است که برنامه‌ی آموزشی افزایش علاقه‌ی اجتماعی تدوین شده در پژوهش حاضر میزان علاقه‌ی اجتماعی و تمامی زیر مقیاس‌های علاقه‌ی اجتماعی را در کودکان با اختلال نافرمانی مقابله‌ای افزایش می‌دهد. در نتیجه از این برنامه‌ی آموزشی می‌توان برای پرورش علاقه‌ی اجتماعی کودکان و نیز ارتقای ویژگی‌های مثبت همبسته با علاقه‌ی اجتماعی که در مطالعات متعددی مورد تأیید قرار گرفته‌اند، بهره برد.

امیری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش مادران کودکان مبتلا به اختلال کمبود توجه/فزون کنشی با روش آدلر-درایکورس در بهبود شیوه‌های والدگری و کاهش نشانه‌های تضادورزی در فرزندانشان پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که آموزش به شیوه آدلر-درایکورسی، مشکلات رفتاری فرزندان را کاهش داده و سبب بهبود رابطه والد-کودک در میان مادران کودکان با اختلال کمبود توجه/فزون کنشی می‌شود.

اسماعیلی نسب (۱۳۹۰) در پژوهش دیگری به مقایسه اثربخشی دو روش آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس و بارکلی بر بهبود مؤلفه‌های محیط خانواده در خانواده‌های دارای فرزندان با اختلال سلوک پرداخت. بر اساس نتایج به دست آمده، مشخص شد در گروه آدلر-درایکورس کاهش معناداری در عامل تعارض و کنترل و افزایش معناداری در عامل جهت‌گیری فرهنگی و تأکید اخلاقی نسبت به گروه گواه مشاهده شد. بر اساس نتایج این پژوهش با توجه به نقش محیط خانواده در شکل‌گیری اختلال سلوک در کودکان، اثربخشی بیشتر روش آدلری بیانگر اهمیت این روش در اتخاذ راهبردهای درمانی مناسب برای اختلال سلوک تشخیص داده شد.

Obaid و همکاران (۲۰۲۱) در یک طرح مطالعه توصیفی-همبستگی به بررسی رابطه بین سبک‌های فرزندپروری و مشکلات رفتاری پرداختند. در این پژوهش ۱۰۱ پدر و مادر (اکثر آن‌ها مادر) دارای فرزندان ۴-۱۱ ساله شرکت نمودند که ۵۸ نفر از آن‌ها مرد و ۴۳ نفر زن بودند. یافته‌های این مطالعه نشان داد که سبک فرزندپروری مقتدرانه بیش از سایر سبک‌ها مورد استفاده قرار گرفته است و با رفتارهای خوب کودک رابطه معنی‌داری دارد. در نتیجه، وقتی والدین از سبک مقتدرانه یا دموکراتیک استفاده می‌کنند، رفتارهای مثبت کودکان را بیش از سایر سبک‌های فرزندپروری افزایش می‌دهد.

Pontania (۲۰۱۹) در تحقیقی به بررسی رابطه بین همدلی کودک و تعصب والدین با نقش واسطه‌ای سبک فرزندپروری پرداخت. هدف از این تحقیق تعیین این بود که آیا سبک فرزندپروری می‌تواند میان تعصب والدین و همدلی کودک واسطه باشد و همچنین اینکه چه نوع سبک فرزندپروری برای افزایش همدلی در کودکان مناسب است. پاسخ‌دهندگان تحقیق شامل ۲۳۳ نفر از والدینی بودند که فرزندان ۶-۸ ساله داشتند. نتایج نشان داد که سبک فرزندپروری می‌تواند واسطه‌ای بین همدلی کودک و تعصب والدین باشد. همین‌طور سبک فرزندپروری می‌تواند همدلی را در کودکان افزایش دهد، و آن سبک فرزندپروری مقتدرانه است. این بدان معناست که وقتی والدین تعصب کمی دارند، تمایل به فرزندپروری مقتدرانه داشته و این در افزایش همدلی در کودکان تأثیر دارد.

Hers and Gone (۲۰۱۲) در مطالعه‌ی خود دریافتند که سبک فرزندپروری با مراقبت افراطی و سطح پایین پذیرش با عزت‌نفس ارتباط منفی و معنادار دارد.

Chesin و همکاران (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی نقش همدلی و سبک فرزندپروری در ایجاد رفتارهای ضداجتماعی پرداختند. برای دستیابی به این هدف ۲۴۴ دانشجوی کارشناسی در این پژوهش شرکت کردند، داده‌ها از طریق پرسشنامه‌های خود گزارش‌دهی که رفتارهای ضداجتماعی، همدلی و شیوه‌های فرزندپروری مادران و پدران آن‌ها را ارزیابی می‌کنند جمع‌آوری شد. یافته‌ها نشان داد شیوه فرزندپروری مادر از طریق تأثیرات آن بر رشد همدلی شناختی و عاطفی، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رفتار ضداجتماعی تأثیر دارد.

روش

در پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی است. طرح پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی که دارای پیش‌آزمون پس‌آزمون و یک دوره مداخله آموزشی بود، استفاده گردید. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مادران دارای دانش‌آموز مقطع دبستان زهرا مردانی ۲ بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ در مدارس ابتدایی شهر تهران در حال تحصیل بودند، انتخاب گردید. روش نمونه‌گیری در این پژوهش، روش نمونه‌گیری در دسترس بود. با توجه به اینکه روش پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی است و با توجه به اینکه حجم نمونه در طرح‌های نیمه‌آزمایشی ۳۰ نفر در دو گروه آزمایش و گواه توصیه می‌شود (دلاور، ۱۴۰۱). نمونه موردنیاز برای این پژوهش شامل ۳۰ نفر از مادران دارای دانش‌آموز دبستانی در نظر گرفته شد که از بین مادران داوطلب، که شرایط ورود به پژوهش را داشتند انتخاب شدند. شرایط

ورود به پژوهش شامل: ۱- مادرانی که دارای فرزند در مقطع دبستان بودند. ۲- رضایت و علاقه به شرکت در پژوهش داشتند. ۳- داشتن حداقل مدرک دیپلم. ۴- عدم دریافت خدمات مشاوره‌ای در طول جلسات. ۵- برخورداری مادران از سلامت جسمی و روانی. شرایط خروج از پژوهش (نمونه آماری) ۱- تحت استرس یا اضطراب قرار گرفتن مادران حین پژوهش با پریشانی روان‌شناختی همراه باشد. ۲- بیش از ۲ جلسه غیبت از ۱۰ جلسه آموزشی در طول پژوهش. ابتدا فرم رضایت شرکت در پژوهش توسط مادران تکمیل شد. سپس به صورت تصادفی در دو گروه گواه و آزمایش قرار گرفتند. سپس به گروه آزمایشی به صورت مجازی آموزش سبک فرزندپروری آدلر درایکورس ارائه گردید. داده‌ها با استفاده از تحلیل کوواریانس چند متغیره توسط نرم‌افزار اس پی اس نسخه ۲۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ابزارهای مورد استفاده در این مطالعه شامل پرسشنامه علاقه اجتماعی برای کودکان ایرانی و سپس جلسه آموزش فرزندپروری بر اساس روش آدلر-درایکورس بود.

ابزار سنجش:

الف) پرسشنامه علاقه اجتماعی برای کودکان ایرانی (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۴): پرسشنامه علاقه اجتماعی توسط علیزاده و همکاران (۱۳۹۴) به منظور سنجش علاقه اجتماعی برای کودکان ایرانی با سن ۴ تا ۱۲ سال طراحی و تدوین شده است. علاقه اجتماعی به معنای احساس وحدت با کل جامعه است. در واقع علاقه اجتماعی به صورت همکاری با دیگران برای پیشرفت جامعه در نظر گرفته می‌شود. این پرسشنامه دارای ۴ زیرمقیاس و ۶۳ گویه است که بر درجه‌بندی پنج‌گانه لیکرت (از ۱ کاملاً نادرست تا ۵ کاملاً درست) طبقه‌بندی شده است. در این پژوهش شرکت‌کنندگان فقط به سؤالات دو مؤلفه‌ی همدلی و جرأت‌ورزی پاسخ دادند. روایی و پایایی در تحقیق علیزاده و همکاران (۱۳۹۴) که این ابزار توسط اساتید مورد تأیید قرار گرفته و همبستگی مؤلفه‌ها و روایی سازه و پایایی آن با روش آلفای کرانباخ به دین گونه گزارش شده است که عامل مسئولیت‌پذیری انجام تکالیف ۸۹/۰، ارتباط با مردم و همدلی ۸۵/۰، جرأت و اطمینان ۷۲/۰، احساس برابری در مقابل احساس کهنتری برتری ۸۳/۰ است (یوسفی، ۱۴۰۰).

ب. جلسه‌ی مداخله آموزش فرزندپروری به روش آدلر - درایکورس: مدل درمانی آدلر و درایکورس که در این پژوهش اجرا شد، بر پایه نظریه و تکنیک‌های درایکورس تنظیم

شده است. این جلسات ۶۰ دقیقه‌ای در ده هفته، به‌صورت گروهی و هفته‌ای یک بار اجرا گردید. برای گردآوری داده‌ها، دبستان زهرا مردانی ۲ که حاضر به انجام همکاری‌های پژوهشی بودند انتخاب گردید سپس ۳۰ نفر از مادران که دارای فرزند ۷ تا ۱۰ ساله مشغول به تحصیل در پایه اول تا سوم بودند و تمایل به همکاری داشتند. شرکت در این پژوهش برای تمامی مادران به‌صورت داوطلبانه بود و می‌توانستند به‌صورت آزادانه تصمیم‌گیری کنند. پس‌از آن والدین به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار داده شدند که محتوای دوره آموزشی به شرح زیر است.

جدول ۱. سناریو جلسات آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر درایکورس

جلسه	عنوان	هدف	محتوا	تکلیف خانگی
اول	آشنایی و توجیه	ایجاد رابطه میان مشاور و مادران	آشنایی و توجیه (آشنایی مادران با مشاور و با یکدیگر، آشنایی با قوانین جلسات و معرفی رویکرد این نظریه).	توجه به رفتار کودک
دوم	سبک‌های فرزندپروری	آشنایی با سبک‌های فرزندپروری	معرفی سبک‌های فرزندپروری و بررسی تفاوت‌های فرزندپروری بلندمدت در مقابل کوتاه‌مدت و شناخت مادران از سبک‌های تربیتی خود و توضیح در مورد اهمیت نقش والدین در تأثیرگذاری و رفتار کودکان	شناخت سبک فرزندپروری
سوم	جرأت‌ورزی	توضیح و آموزش جرأت‌ورزی و تکنیک‌های افزایش آن	توضیح مفهوم جرأت‌ورزی و ارائه تکنیک‌هایی برای افزایش جرأت‌ورزی کودکان تعریف سبک‌های برقراری ارتباط مشکلات ناشی از جرأت‌ورزی نبودن و توصیه‌هایی برای نه گفتن	تمرین تکنیک‌های تقویت جرأت‌ورزی
چهارم	همدلی و دلگرمی	توضیح و آموزش همدلی و تکنیک‌های افزایش آن	توضیح مفهوم و اینکه همدلی چه کاربردهایی دارد ویژگی افراد ناهمدل و ویژگی رفتار همدلانه اجزای و همدلی و موانع همدلی و راه‌های ابراز همدلی	تمرین تکنیک‌های تقویت همدلی
پنجم	گوش‌دادن و ارتباط فعال	آشنایی با مفهوم و مهارت ارتباط فعال و تعامل مؤثر با کودک	توضیح در مورد چگونگی اینکه والدین شنونده تأثیرگذار باشند و آموزش مهارت گوش دادن	تمرین گفت‌وگو با کودک با محوریت احساسات و دریافت بازخورد

جلسه	عنوان	هدف	محتوا	تکلیف خانگی
ششم	همکاری و کار گروهی	آموزش مهارت مسئولیت‌پذیری در کودکان با تمرکز بر کار گروهی	توضیح مفهوم همکاری توضیح در مورد مشکلات والدین و کودکان آموزش ۵ گام اساسی برای یافتن راه‌حل‌های مفید آموزش و تمرین همکاری	تمرین کارگروهی و ابراز خود و بهبود اعتمادبه‌نفس در کودک
هفتم	نقش انضباط در زندگی	آموزش روش‌های انتقال انضباط به کودک و روش‌های پیروی از نظم و قوانین	توضیح انضباط مؤثر آموزش روش‌های انضباط مؤثر	شناخت میزان نظم و انضباط در خود والدین و کودکان
هشتم	چالش‌های والدگری	شناخت چالش‌های والدین و راه‌های مقابله	توضیح رشد عاطفی کودکان توضیح در مورد چالش‌های عاطفی والدین در رابطه با کودکان	شناسایی موانع والدگری و تعامل با کودک
نهم	دل‌بستگی در کودکان	آموزش و توضیح انواع دل‌بستگی‌های ایمن و نایمن	توضیح رشد اجتماعی کودکان آموزش ایجاد دل‌بستگی اجتماعی در کودکان توضیح نکات مهم درباره پیشرفت اجتماعی کودکان	شناسایی الگوی دل‌بستگی در خود (والدین)
دهم	جمع‌بندی	مرور مهم‌ترین مباحث و پرسش و پاسخ	جمع‌بندی	معرفی منابع جهت مطالعه بیشتر

پژوهشگر با برگزاری یک جلسه توجیهی برای مادران در گروه آزمایش به بیان ضرورت آموزش والدین در خصوص تربیت کودکان و برقراری ارتباط سازنده با آن‌ها و تأثیر این آموزش بر بهبود رابطه والد فرزند و همدلی و جرأت‌ورزی پرداخت و همچنین اهداف این طرح پژوهشی و توضیح مختصری درباره مراحل کار و سرفصل‌های آموزش شرح داده شد. سپس جلساتی جهت شرکت مادران در دوره آموزشی تعیین گردید و مادران در گروه آزمایش به مدت ۱۰ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس دریافت کردند. مادران در گروه گواه هیچ آموزشی دریافت نکردند. پس از اتمام جلسات از مادران هر دو گروه آزمایش و گواه پس‌آزمون به عمل آمد.

یافته‌ها

پیش از اجرای تحلیل‌ها غربالگری داده‌ها بررسی و نیاز به حذف پرسشنامه‌ای نبود در این پژوهش ۳۰ مادر که دانش‌آموز ۷ تا ۱۰ سال داشتند قرار داشت که برای پاسخ به سؤال پژوهش و بررسی تأثیر آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر - درایکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی به صورت هم‌زمان، از تحلیل کوواریانس چندمتغیری (MANCOVA) استفاده شد. با توجه به وجود دو متغیر وابسته، تحلیل تک‌متغیره نمی‌توانست اثرات ترکیبی و هم‌زمان مداخله را بررسی کند؛ بنابراین، تحلیل چندمتغیری انجام شد. قبل از اجرای MANCOVA پیش‌فرض‌های اصلی شامل نرمال بودن، همگنی ماتریس کوواریانس، همگنی شیب خط رگرسیونی و نداشتن داده پرت بررسی شد و نتایج نشان دادند که شرایط لازم برای انجام تحلیل چندمتغیری برقرار است.

جدول ۲. یافته‌های توصیفی نمرات همدلی و جرأت‌ورزی در دو گروه گواه و آزمایشی

متغیر	گروه	مرحله	میانگین	انحراف استاندارد
همدلی	گواه	پیش‌آزمون	۲۱/۷۴۴۷	۵/۳۱۹۲۳
		پس‌آزمون	۲۱/۹۳۸۳	۵/۴۶۷۵۲
	آزمایش	پیش‌آزمون	۱۹/۹۵۹۱	۳/۶۳۵۲۰
		پس‌آزمون	۳۶/۲۹۰۱	۴/۵۳۷۱۵
جرأت‌ورزی	گواه	پیش‌آزمون	۱۵/۰۳۸۸	۴/۰۵۶۶۵
		پس‌آزمون	۱۶/۸۹۶۹	۲/۹۰۸۲۸
	آزمایش	پیش‌آزمون	۱۵/۳۲۹۸	۳/۳۹۴۳۶
		پس‌آزمون	۲۶/۵۸۶۳	۳/۳۰۵۶۷

همان‌طور که در نتایج جدول فوق ملاحظه می‌شود، شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق ارائه شده است. متغیرهای همدلی و جرأت‌ورزی در سطح پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه گواه و آزمایش تفاوت دارد که افزون بر آن از طریق روش آزمون تحلیل کوواریانس معناداری آن بررسی شده است. لذا قبل از انجام تحلیل داده‌ها مفروضات آزمون موردبررسی قرار گرفت. برای بررسی سؤال پژوهش از تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده شد و برای این کار ابتدا پیش‌فرض‌های اصلی، بررسی شدند.

نتایج تحلیل همگنی شیب خط رگرسیونی به عنوان پیش فرض اصلی انجام تحلیل کوواریانس همدلی آورده شده است، طبق نتایج، سطح معناداری اثر متقابل گروه و پیش آزمون همدلی با مقدار ۰/۲۳۶ کمتر از ۰/۰۵ نبوده، بنابراین فرضیه همگنی رگرسیونی پذیرفته می شود. همین طور نتایج تحلیل همگنی شیب خط رگرسیونی به عنوان پیش فرض اصلی انجام تحلیل کوواریانس جرأت ورزی آورده شده است. طبق نتایج، سطح معناداری اثر متقابل گروه و پیش آزمون با مقدار ۰/۶۵۹ بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرضیه همگنی شیب خط رگرسیونی پذیرفته می شود.

نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنف جهت بررسی نرمال بودن توزیع نمرات پیش آزمون و پس آزمون همدلی و جرأت ورزی است. طبق نتایج، سطح معناداری آماره محاسبه شده برای پیش آزمون و پس آزمون همدلی و جرأت ورزی برابر است با ۰/۲۰۰ که بزرگ تر از ۰/۰۵ است و در سطح $p < ۰/۰۵$ معنی دار نیست، بنابراین فرض نرمال بودن توزیع دو متغیر پذیرفته می شود.

باتوجه به اینکه تقریباً تمامی پیش فرض های مورد نیاز آزمون مانکوا برقرار است، در این بخش از طریق آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره به این فرضیه می پردازیم که آیا آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر درایکورس بر همدلی و جرأت ورزی کودکان تأثیر معناداری دارد؟

جدول ۳. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری برای همدلی و جرأت ورزی

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
همدلی	پیش آزمون	۶۶۸/۳۵۰	۱	۶۶۸/۳۵۰	۴۶۲/۳۹	۰/۰۰۱
	گروه	۱۱۹/۱۴۶	۱	۱۱۹/۱۴۶	۴۴۳/۱۶	۰/۰۰۱
	خطا	۰۴۲/۳۳۱	۲۶	۸۸۶/۸		
جرأت ورزی	پیش آزمون	۸۷/۳۳۲	۱	۸۷/۳۳۲	۹۰۸/۱۲	۰/۰۰۱
	گروه	۵۰/۲۰۰	۱	۵۰/۲۰۰	۴۲۰/۷	۰/۰۰۱
	خطا	۹۰۹/۱۷۵	۲۶	۷۶۶/۶		

نتایج تحلیل کوواریانس (MANCOVA) چند متغیری نشان داد مجموع مجذورات پیش آزمون در متغیر همدلی برابر با ۶۶۸/۳۵۰ است که مقدار F برابر با ۴۶۲/۳۹ را به دست می دهد و سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۱ است. این نتیجه نشان می دهد که تفاوت معناداری

بین پیش‌آزمون همدلی در گروه‌های آزمایش و کنترل وجود دارد. پس از آموزش فرزندپروری، مجموع مجذورات گروه برابر با ۱۱۹/۱۴۶ است و مقدار F برابر با ۴۴۳/۱۶ است که سطح معناداری آن برابر با ۰/۰۰۱ است. این نتایج نشان‌دهنده تأثیر معنادار آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر-دریکورس بر همدلی کودکان است؛ به عبارت دیگر، آموزش فرزندپروری باعث افزایش یا تغییر معنادار در سطح همدلی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است.

مجموع مجذورات پیش‌آزمون در متغیر جرأت‌ورزی برابر با ۸۷/۳۳۲ است که مقدار F برابر با ۹۰۸/۱۲ را به دست می‌دهد و سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۱ است. این نتایج نشان می‌دهد که پیش‌آزمون جرأت‌ورزی در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری دارد. پس از آموزش فرزندپروری، مجموع مجذورات گروه برابر با ۲۰۰/۵۰ است و مقدار F برابر با ۷/۴۲۰ است که سطح معناداری آن برابر با ۰/۰۰۱ است. این نتایج به وضوح نشان‌دهنده تأثیر معنادار آموزش فرزندپروری بر افزایش یا تغییر در سطح جرأت‌ورزی کودکان است. با توجه به اینکه در هر دو متغیر (همدلی و جرأت‌ورزی) سطح معناداری برای گروه (آموزش فرزندپروری) برابر با ۰/۰۰۱ است، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر-دریکورس بر هر دو متغیر همدلی و جرأت‌ورزی کودکان تأثیر معناداری داشته است. این نتایج نشان می‌دهند که گروه آزمایش که تحت تأثیر این برنامه آموزشی قرار گرفتند، نسبت به گروه کنترل در سطح همدلی و جرأت‌ورزی تفاوت‌های معناداری داشتند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر-دریکورس بر همدلی و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان دبستانی انجام شد. به این منظور تعداد ۳۰ مادر که دانش‌آموز ۷ تا ۱۰ سال در مدرسه زهرا مردانی ۲ شهر تهران داشتند انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. پس از انجام بررسی‌های لازم و برقراری پیش‌فرض‌های آماری، نتایج به دست آمده نشان‌دهنده تفاوت‌های معناداری در میزان همدلی و جرأت‌ورزی در گروه‌های آزمایش و کنترل بود.

با این حال، لازم به ذکر است که نتایج این پژوهش نمی‌توانند شواهد قطعی برای اثرگذاری مستقیم آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر-دریکورس بر این دو متغیر (همدلی

و جرأت‌ورزی) فراهم آورند. ممکن است عوامل دیگری نیز در نتایج مؤثر باشند که نیاز به بررسی‌های بیشتر دارند. یافته‌ها نشان دادند که گروه آزمایش پس از دریافت آموزش، در مقایسه با گروه کنترل، تغییرات مثبتی در میزان همدلی نشان دادند که این نتیجه تا حدی با نتایج پژوهش‌های پیشین مانند Chesin et al. (۲۰۰۹) و Pontania (۲۰۱۹) هم‌راستا است. مطابق با نتایج Pontania (۲۰۱۹)، سبک فرزندپروری می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر توسعه همدلی در کودکان داشته باشد. به‌ویژه سبک فرزندپروری مقتدرانه که باعث کاهش تعصبات والدین می‌شود، ممکن است به افزایش همدلی در کودکان کمک کند.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس موجب تغییر نگرش والدین نسبت به نحوه برخورد با کودک خود و در نتیجه یادگیری رفتارهای جدید و تغییر رفتار والدین با کودکان و در نتیجه افزایش همدلی در کودکان می‌گردد. رویکرد آدلری در بحث آموزش والدین از جمله رویکردهای ارتباطی و همدلی است که هدف آن بهبود الگوهای ارتباطی در خانواده است و بر ارتقاء احترام متقابل و حل تعارض تأکید می‌کند و در این میان کودک، به‌عنوان عضوی از خانواده، از سیستم آن تأثیر می‌پذیرد. محیط خانواده در صورت داشتن فضایی مناسب دارای یک نقش حمایتی است و به تاب‌آوری کودکان در برابر شرایط نامساعد کمک می‌کند. لذا همدلی را می‌توان بعدی اجتماعی عاطفی در نظر گرفت که بر مبنای روابط و تعاملات بین فردی شکل می‌گیرد و برای اجتماعی بودن مطلوب توانایی درک افکار و اعمال دیگران به‌تنهایی کافی نیست، بلکه باید با آنچه دیگران احساس می‌کنند یا به‌عبارت دیگر با تمایلات و هیجان‌هایی که آن‌ها بروز می‌دهند، همساز و همدل شد؛ لذا خانواده به‌عنوان اولین کانون آموزش کودکان و در این میان مادران به‌عنوان یکی از اصول اساسی این آموزش نقش مهمی را در همدل کردن فرزندان به معنای درک نمودن، مشارکت کردن و خلق یک فضای درونی برای پذیرش شخص دیگر و القای حس درک شدن و تنها نبودن در آنان به عهده دارند.

یافته‌های به‌دست آمده نشان داد که آموزش فرزندپروری با رویکرد آدلر-درایکورس بر افزایش جرأت‌ورزی کودکان در گروه آزمایش تأثیر معناداری داشته است. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های پیشین همسو است که نشان می‌دهند برنامه‌های آموزشی مبتنی بر رویکردهای فرزندپروری می‌توانند مهارت‌های اجتماعی و جرأت‌ورزی کودکان را بهبود بخشند. برای مثال، پژوهش اسمعیلی (۱۳۸۹) و خردمند (۱۳۹۷) نشان داده‌اند که آموزش‌های

جرأت‌ورزی می‌تواند باعث افزایش اعتمادبه‌نفس و بهبود تعاملات اجتماعی کودکان شوند. به‌ویژه، خردمند (۱۳۹۷) در پژوهش خود تأکید کرده است که در افرادی که مهارت‌های جرات‌ورزی را آموخته‌اند، اعتمادبه‌نفس و قابلیت دفاع از حقوق خود افزایش می‌یابد، که نتیجه آن بهبود روابط اجتماعی است. همچنین، در پژوهش‌های بدری گرگری و زمانلوی گرگری (۱۳۹۵) نیز آمده است که تقویت مهارت‌های اجتماعی باعث بروز رفتارهای مقتدرانه در کودکان می‌شود که این امر به‌نوبه خود در افزایش جرات‌ورزی مؤثر است.

بر اساس این یافته‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های فرزندپروری با رویکرد آدلر-دریکورس می‌تواند باعث بهبود مهارت‌های اجتماعی و به‌ویژه جرات‌ورزی در کودکان شود. این آموزش‌ها نه تنها به تقویت توانمندی‌های اجتماعی کودکان کمک می‌کند بلکه به آن‌ها یاد می‌دهد که در موقعیت‌های مختلف با اعتمادبه‌نفس و قدرت بیشتری عمل کنند. در این راستا، پژوهش‌های گذشته نیز بر اهمیت برنامه‌های مشابه تأکید کرده‌اند و یافته‌های این پژوهش در تطابق با این نتایج است.

در تبیین این یافته‌های پژوهش می‌توان گفت در فرزندپروری با رویکرد آدلر-درایکورس تشویق والدین به مشاهده و ردیابی رفتاری و عاطفی کودکان باهدف تغییر رفتار آنان و آموزش راهبردهایی مانند تکنیک پرسیدن، گفتن، انجام‌دادن و غیره به والدین برای یاددهی رفتارها و مهارت‌های جدید به کودک موجب می‌شود که والدین بدون آنکه به اعتمادبه‌نفس و جرات‌ورزی فرزندان خود آسیبی وارد کنند یا باعث ایجاد احساس گناه در آن‌ها شوند، به آن‌ها کمک می‌کنند که به مسائل خود بیندیشند، راه‌حل‌های مختلف و مناسبی برای آن بیابند و جسورانه با مسائل برخورد نمایند. آموزش شیوه‌های جرات‌ورزی، کمبود مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزانی را که با مشکلات بی‌شمار در سازش با محیط کلاس درس همراه‌اند، رفع می‌نماید و در نتیجه سازگاری اجتماعی را افزایش می‌دهد. افزون بر این، افزایش توانائی در تصمیم‌گیری، حل مسئله، تفکر خلاقانه و نقادانه و نیز افزایش برقراری ارتباط مؤثر و سازنده در روابط میان‌فردی از پیامدهای مطلوب آموزش جرات‌ورزی هستند که منجر به بروز رفتارهای سازگارانه می‌شوند. مهم‌تر اینکه، در شیوه‌های جرات‌ورزی بر تقویت خودآگاهی، همدلی، مسئولیت‌پذیری، توانائی مقابله با هیجانات و مقابله با استرس‌ها تأکید می‌شود که ارتقای این توانمندی‌ها نیز سبب افزایش رفتارهای سازگارانه می‌گردد.

همچنین در تبیین یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت که یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر جرأت‌ورزی کودکان در رویکرد آدلر_درایکورس، شیوه فرزندپروری والدین است. همان‌طور که اشاره شد رفتارهای غلط کودکان نشانه نتیجه‌گیری غلط آن‌هاست. رفتارهایی مانند عدم جرأت‌ورزی کودکان به این دلیل پدید می‌آیند که در عین اینکه کودکان مشاهده‌گران ماهری هستند اما در تفسیر آنچه مشاهده می‌کنند، اشتباهات زیادی دارند. کودکان در خانه و مدرسه به‌طور مکرر در معرض کسب تجارب دلسردکننده بوده به‌طوری‌که بیشتر بر روی نقاط ضعف و اشتباه‌های آن‌ها تأکید می‌شود و بدین ترتیب از تجارب مثبت مانند جرأت‌ورزی که به رشد آنان کمک می‌کند محروم می‌گردند؛ لذا کودکان را باید به گونه‌ای تربیت کرد تا توانایی‌ها و استعدادهاى ذاتی آن‌ها در جهت علایق اجتماعی شکوفا شود و خصوصیات شخصیتی مثبت در آنان پرورش یابد. برای اینکه کودک از رشد طبیعی برخوردار شود باید اطرافیان (والدین و مربیان و دوستان) مشوق وی باشند (درایکورس، ۱۹۹۸؛ علیزاده، ۱۳۹۸). رویکرد آدلری از جمله رویکردهایی ارتباطی است که هدف آن‌ها بهبود الگوهای ارتباطی در خانواده بوده و بر ارتقاء و احترام متقابل و حل تعارض تأکید می‌کند و در این میان کودک به‌عنوان عضوی از سیستم خانواده از آن تأثیر می‌پذیرد (اسماعیلی نسب و همکاران، ۱۳۹۰).

در تبیین اثربخشی آموزش به والدین و سپس تعامل بین والد و کودک می‌توان گفت که موجب بهبود کیفیت رابطه والد و کودک می‌شود و در این رویکردهای آموزشی و درمانی زمانی که والدین در روند آموزش به کودکان خود قرار می‌گیرند، پیامدهای مثبت حاصل از آن دو برابر می‌شود.

ازاین‌رو آموزش والدین با شیوه آدلر_درایکورس، با داشتن آموزه‌های استقلال دادن به کودک، مواجه کردن کودک با پیامدهای منطقی و طبیعی بدون اعمال روش‌های تنبیهی و تأدیبی سخت‌گیرانه و به کارنبردن سرزنش بیش‌ازحد و پرخاشگری در قبال مسائل رفتاری کودکان توانسته اثر خود را بر افزایش جرأت‌ورزی در کودکان از طریق تأثیرگذاری بر سبک‌های فرزندپروری والدین اعمال کند. از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری در دسترس در یک مدرسه شهر تهران اشاره نمود که از توان تعمیم‌پذیری یافته‌ها می‌کاهد. در پایان با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود با تهیه بروشور و یا کارگاه‌های آموزشی جهت آموزش والدین با رویکرد آدلر_درایکورس به

مدارس ابتدایی ارائه داده شود تا آن‌ها با به‌کارگیری محتوای این آموزش، جهت بهبود جرأت‌ورزی و همدلی در کودکان گامی عملی برداشته شود. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود متغیرهای دیگری مانند ذهن‌آگاهی والدین، طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در والدین و اختلال نافرمانی مقابله‌جویانه در فرزندان به‌عنوان دیگر متغیرهای مرتبط با سبک‌های فرزندپروری موردپژوهش قرار گیرد.

تعارض منافع

در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع وجود دارد.

سپاسگزاری

از کلیه مادران مدرسه ابتدایی دخترانه زهرا مردانی ۲ منطقه ۱۰ تهران که در جلسات شرکت نموده‌اند، سپاس و قدردانی می‌کنم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- آقائی مبینی، مریم، چوب‌فروش، آزاده، و رضاپور میرصالح، یاسر. (۱۴۰۲). نقش واسطه‌ای نظریه ذهن در رابطه بین کارکردهای اجرایی با کیفیت زندگی و همدلی در کودکان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۹(۶۹).
<https://doi.org/10.22054/jep.2024.68362.3648>
- احمدخسروی، سعید، زال‌پور، مرجان، و رباطی، فاطمه السادات. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر کتاب‌درمانی بر کاهش کمرویی و افزایش سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دبستان دخترانه. نشریه پرستاری کودکان، ۷(۲) ۲۹-۲۱.
<http://jpen.ir/article-1-464-fa.html>
- امیری، محسن، پورحسن، رضا، و مظفری ساغند، ساغند. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش مادران کودکان مبتلا به اختلال کمبود توجه/فزون کنشی با روش آدلر-درایکورس در بهبود شیوه‌های والدگری و کاهش نشانه‌های تضادورزی در فرزندانشان. علوم روان‌شناختی، ۱۵(۵۹)، ۳۰۳-۳۱۴.
<https://doi.org/20.1001.1.17357462.1395.15.59.2.8>
- اسماعیلی‌نسب، مریم، علیزاده، حمید، احدی، حسن، دلاور، علی، و اسکندری، حسین. (۱۳۹۰). مقایسه اثربخشی دو روش آموزش والدین با رویکرد آدلر-درایکورس و بارکلی بر بهبود مؤلفه‌های محیط خانواده در خانواده‌های دارای فرزندان با اختلال سلوک. مجله مطالعات روان‌شناسی بالینی، ۱(۴)، ۷۰-۴۳.
https://journals.atu.ac.ir/article_2075.html
- اسمعیلی، مریم. (۱۳۸۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی به روش شناختی رفتاری گروهی در افزایش عزت‌نفس و جرأت‌ورزی دختران دارای والد معتاد. فصلنامه اعتیادپژوهی سوءمصرف مواد، ۴(۱۶)، ۵۶-۴۱.
<http://etiadpajohi.ir/article-1-368-fa.html>
- اعرافی، علیرضا، و ابراهیمی، جواد. (۱۳۹۶). روش‌های زمینه‌ساز تربیت اجتماعی فرزندان. حکم فقهی. مطالعات فقه تربیتی، ۴(۸)، ۱۱۵-۱۴۰.
<https://civilica.com/doc/1481556>
- باقری فاروجی، محترم، ذوقی، لیلا، و شریعت باقری، محمدمهدی. (۱۴۰۰). مدل ساختاری خود ناتوان‌سازی تحصیلی بر اساس سبک فرزند‌پروری ادراک‌شده و باورهای هوشی با میانجی‌گری جرأت‌ورزی در دانش‌آموزان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۷(۶۲)، ۵۵-۷۹.
<https://doi.org/10.22054/jep.2022.66664.3589>
- بحرینی، ناهید، و آقایی جشقانی، اصغر. (۱۳۹۸). مقایسه‌ی تنظیم هیجانی و خودآگاهی در نوجوانان عادی و بزه‌کار. اندیشه و رفتار در روان‌شناسی بالینی (اندیشه و رفتار)، ۱۳(۵۲)، ۶۶-۵۷.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1>

بدری گرگری، رحیم، و زمانلوی گرگری، سمانه. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش جرأت‌ورزی بر بهبود کیفیت زندگی نوجوانان دختر قربانی خشونت. *زن و مطالعات خانواده*، ۹(۳۴)، ۷-۲۶.

<https://civilica.com/doc/1281945/>

برزگربرویی، کاظم. (۱۳۹۴). تأثیر آموزش همدلی بر سازگاری اجتماعی و پرخاشگری دانش‌آموزان دختر. فصلنامه علمی-پژوهشی، پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۳(۹).

<https://doi.org/10.1001.1.23456523.1394.3.9.2.3>

برک، لورا ای. (۲۰۱۴). *روان‌شناسی رشد از لقاح تا کودکی*، جلد اول، چاپ ۳۶. ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۹۵). تهران: انتشارات ارسباران.

جان بزرگی، مسعود، نوری، ناهید، و آگاه‌هریس، مژگان. (۱۳۹۳). *آموزش اخلاق، رفتار اجتماعی و قانون‌پذیری به کودکان*، چاپ پنجم. تهران: نشر ارجمند.

پودینه، لیلا، جناآبادی، حسین، و پورقاز، عبدالوهاب. (۱۳۹۵). رابطه سبک‌های فرزندپروری و سبک‌های انضباطی با جرأت‌ورزی. *مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۲۴.

<https://doi.org/10.22111/jeps.2016.2776>

حسین‌خانزاده، عباسعلی، رحیمی، الیاس، و استوی، الهه. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش مهارت‌های جرأت‌ورزی بر بهبود روابط بین همسالان و حرمت خود دانش‌آموزان دیرآموز. *فصلنامه افراد استثنایی*، ۶(۲۱)، ۱-۲۲.

<https://doi.org/10.22054/jpe.2016.5279>

خباز، محمود، علیزاده، حمید، دلاور، علی، و ابراهیمی قوام، صغری. (۱۳۹۵). تدوین برنامه آموزشی افزایش علاقه اجتماعی (والد - کودک) و بررسی اثربخشی آن در افزایش میزان علاقه اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال نافرمانی مقابله‌ای. *مطالعات آموزش و یادگیری*.

<https://doi.org/10.22099/jsli.2017.3976>

خردمند، سعید، جلالی، محمدرضا، و شمس اسفندآباد، حسن. (۱۳۹۷). مقایسه همدلی شناختی و عاطفی، در دو گروه دارای سبک شخصیت جرأت‌ورز و ضداجتماعی. *تازه‌های علوم شناختی*، ۲۰(۳)، ۱۱۴-۱۲۶.

chrme-extension://efai

خلقی، زهرا، آقایی، اصغر، و فرهادی، هادی. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش والدین با رویکرد آدلر - درایکورس بر تنظیم هیجان و تعامل والد - فرزندی کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی. *توانمندسازی کودکان استثنایی*، ۱۰(۴)، ۳۷-۴۹.

<https://doi.org/10.22034/ceciranj.2020.209581.1307>

خواجه‌نوری، بیژن، مرادخانی، مهری شیردل، و الهام براتی، شهناز. (۱۳۹۳). بررسی رابطه هویت اجتماعی و سبک فرزندپروری مادران شهر ایلام. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۷(۶۳)، ۱۴-۱۶.

<https://doi.org/10.22108/jas.2016.20989>

درایکورس، آر، و سولتس، وی. (۱۳۹۷). *کودکان خوشبخت*، ترجمه حمید علیزاده و روحی. تهران: نشر ارسباران.

درایکورس، آر، گرونوالد، بی، و چایلدرز پیر، اف. (۱۹۹۸). *فنون مدیریت مدارس*، چاپ دوم. ترجمه علیزاده، و روحی. (۱۳۹۸). تهران: دانژه.

دینک‌مایر، دان، و مک‌کی، گری. (۱۹۹۷). *راهنمای تربیت اثربخش*. ترجمه مهرداد فیروزبخت (۱۳۹۲). تهران: دانژه.

دینک‌مایر، دان، و مک‌کی، گری. (۱۹۹۷). *راهنمای فرزند پروری موفق*، ترجمه مجید رییس‌دانا. (۱۳۸۹). تهران: رشد.

ذکایی فر، آرزو، و موسی زاده، توکل. (۱۳۹۹). نقش سبک‌های فرزند پروری والدین در پیش‌بینی رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستان ۵ و ۶ ساله. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۰(۳۷)، ۸۷-۱۰۰. <https://doi.org/10.22034/spr.2020.109698>

رحیمی، ابراهیم، و عباسی رستمی، نجیبه. (۱۳۹۶). نقش مهارت‌های هوش هیجانی در محیط کار. *دوفصلنامه کارافن*. ۴۱، ۴۹-۳۳. ۲۰، ۱۰۰۱، ۱، ۲۳۸۲۹۷۹۶، ۱۳۹۶، ۱۴، ۴۱، ۲، ۳. زادافشار، سارا، خردمند، محدثه، و فرامرزی، سالار. (۱۴۰۰). ابعاد روان‌شناختی رابطه والد-کودک در همه‌گیری کووید-۱۹: مطالعه مروری. *رویش روان‌شناسی*، ۱۰ (۲)، ۱۶۰-۱۵۱. <http://frooyesh.ir/article-1-2514-fa.html>

سهرابی، زهرا، درتاج، فربرز، و لطفی عظیمی، افسانه. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش خود دلگرم سازی مبتنی بر نظریه آدلر بر خودکارآمدی تصویری و بهزیستی روان‌شناختی. *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۴(۵۰)، ۳۷-۵۵. <https://doi.org/20.1001.1.23831324.1399.14.50.3.4>

سیاه‌کمری، اسفندیار، و معصومیان، سمیرا. (۱۳۹۸). *آموزش فنون و مهارت‌های جرأت‌ورزی: برای مراجعات و درمانگران*، چاپ اول. تهران: نشر دانژه.

عطایی، فاطمه، احمدی، عبدالجواد، کیامنش، علیرضا، و سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت جرأت‌ورزی بر افزایش انگیزش تحصیلی و کاهش اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان. *خانواده و پژوهش*، ۱۷(۱ (۴۶))، ۳۹-۲۱. <http://qjfr.ir/article-1-1415-fa.html>

کوشا، مریم، نقی پور، سمیرا، و فلاحی خشت مسجدی، مهناز. (۱۴۰۰) رابطه هوش هیجانی با استرس فرزندپروری در مادران کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه بیش‌فعالی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان*، ۳۰(۲)، ۹۸-۱۰۷. <http://journal.gums.ac.ir/article-1-۲۳۶۳-fa.html>

فلاح، محمدحسین، فلاح‌زاده، معصومه، دهقانی، نجمه، و علی‌ماندگاری، نجمه. (۱۳۹۴). *همدلی*، چاپ اول. یزد: نشر بهشت دارالعباده.

لارسن، آر جی، و باس، دی. (۲۰۰۹). *روان‌شناسی شخصیت: حوزه‌های دانش درباره ماهیت انسان*. ترجمه جمهری، نجاریان، آوادیس یانس، هامایاک و دهقانی. چاپ اول. تهران: رشد.

ملک‌نیا، آرزو سادات، هاشمیان، کیانوش، و ابوالمعالی، خدیجه. (۱۳۹۹). تبیین روابط ساختاری بین کیفیت روابط والد-فرزند و جو عاطفی مدرسه با قلدری در مدرسه: ارزیابی نقش میانجی‌گر خودپنداره. *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۴(۵۰)، ۵۷-۷۸.
<https://doi.org/20.1001.1.23831324.1399.14.50.4.5>

میرغضنفری، زینب، و ایزدی، مهشید. (۱۴۰۰). رابطه هوش اخلاقی و جرأت‌ورزی با استرس در بانوان هیئت‌های مذهبی شهر تهران. *فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳(۱۱)، ۱۶۴-۱۵۵.
<https://w.ijpk.ir/showpaper/149>

نریمانی، محمد، فلاحی، وحید، حبیبی، یاسر، و زردی، بهمن. (۱۳۹۶). بررسی خصوصیات روان‌سنجی پرسشنامه همدلی د همدردی در دانش‌آموزان. *مجله‌ی روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۶(۲۱)، ۱۱۵-۱۲۹.
<https://doi.org/10.22098/jsp.2017.541>

نکوئی، نفیسه سادات، و خادمی اشکذری، ملوک. (۱۴۰۱). تدوین بسته‌ی آموزشی تقویت کارکردهای اجرایی و بررسی اثربخشی آن بر بازداري پاسخ و تنظيم هیجان. *روان‌شناسی تربیتی*، ۱۸(۶۶)، ۱۹۳-۲۱۶.
<https://doi.org/10.22054/jep.2023.63185.3455>

وحدتی، ماهور. (۱۳۹۸). *بررسی اثربخشی آموزش فرزند‌پروری با رویکرد آدلر-درایکورس بر خودکارآمدی مادران و مسئولیت‌پذیری کودکان دبستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.

یگانه شمami، لیلا، خسروجاوید، مهناز، و حسین خانزاده، عباسعلی. (۱۳۹۴). تأثیر آموزش گروهی مهارت‌های ارتباطی در سازش‌یافتگی و همدلی دانش‌آموزان. *مجله علوم رفتاری*، ۹(۲)، ۱۳۸-۱۲۹.
<https://magiran.com/p144020>

یوسفی، نازنین. (۱۴۰۰). نقش علاقه اجتماعی در پیش‌بینی الگوهای ارتباطی دختران نوجوان. *دو فصلنامه مطالعات و تازه‌های روان‌شناختی نوجوان و جوان*، ۲(۲)، ۵۹-۵۲.
<https://civilica.com/doc/1455309>

References

Aghaei Meybodi, M., Choobfrosh, A., & Rezapour Mirsaleh, Y. (1402/2023). The mediating role of theory of mind in the relationship between executive functions and quality of life and empathy in children. *Journal of Educational*

- Psychology, 19(69). <https://doi.org/10.22054/jep.2024.68362.3648> [In Persian]
- Ahmadvkhosravi, S., Zalpour, M., & Rabati, F. (1399/2020). The effect of bibliotherapy on reducing shyness and increasing social adjustment in female elementary school students. *Journal of Pediatric Nursing*, 7(2), 21-29. <http://jpen.ir/article-1-464-fa.html> [In Persian]
- Amiri, M., Pourhasan, R., & Mazafari Saghand, S. (1395/2016). The effect of Adler-Dreikurs parent training on parenting styles and reducing oppositional symptoms in children with ADHD. *Psychological Sciences*, 15(59), 303-314. <https://doi.org/20.1001.1.17357462.1395.15.59.2.8> [In Persian]
- Asghari, F., & Ebrahimi, J. (1396/2017). Methods of social education for children. *Fiqh-Educational Studies*, 4(8), 115-140. <https://civilica.com/doc/1481556> [In Persian]
- Badri Gargari, R., & Zamanlou Gargari, S. (1395/2016). The effectiveness of assertiveness training on improving the quality of life of adolescent female victims of violence. *Woman and Family Studies*, 9(34), 7-26. <https://civilica.com/doc/1281945/> [In Persian]
- Bagheri Farouji, M., Zoghi, L., & Shari'at Bagheri, M. (1400/2021). A structural model of academic self-handicapping based on perceived parenting style and intelligence beliefs with the mediation of assertiveness in students. *Journal of Educational Psychology*, 17(62), 55-79. <https://doi.org/10.22054/jep.2022.66664.3589> [In Persian]
- Bahreini, N., & Aghaei Joshaghani, A. (1398/2019). Comparison of emotion regulation and self-awareness in normal and delinquent adolescents. *Thought and Behavior in Clinical Psychology*, 13(52), 57-66. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1> [In Persian]
- Barzegarbafrrooei, K. (1394/2015). The effect of empathy training on social adjustment and aggression in female students. *Journal of School Learning and Virtual Education Research*, 3(9). <https://doi.org/20.1001.1.23456523.1394.3.9.2.3> [In Persian]
- Berk, L. E. (2015). *Child development* (Vol. 1, 36th ed.). (Y. Seyed Mohammadi, Trans.). Arasbaran Publications. (Original work published 2014) [In Persian]
- Bettner, B. L. (2020). Are Alfred Adler and Rudolf Dreikurs relevant for parents today? *The Journal of Individual Psychology*, 76(1), 70-78. <https://doi.org/10.1353/jip.2020.0018>
- Cameron, C. D., Hutcherson, C. A., Ferguson, A. M., Scheffer, J. A., Hadjiandreou, E., & Inzlicht, M. (2019). Empathy is hard work: People choose to avoid empathy because of its cognitive costs. *Journal of Experimental Psychology: General*, 148(6), 962-976. <https://doi.org/10.1037/xge0000595>
- Carlson, J., & Englar-Carlson, M. (2017). *Adlerian psychotherapy*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000014-000>
- Chesin, M., Clark, S., & Jeglic, E. (2009). The role of empathy and parenting style in the development of antisocial behaviors. *Crime & Delinquency*, 55(4), 586-599. <https://doi.org/10.1177/0011128708321359>
- Christian, D. D., & Perryman, K. L. (2017). Improving the parent-adolescent relationship with adventure-based counseling: An Adlerian perspective. *Journal of Child and Adolescent Counseling*, 3(1), 44-58. <https://doi.org/10.1080/23727810.2017.1281693>
- Dinkmeyer, D., & McKay, G. (2010). *The STEP parenting guide* (M. Rais Dana, Trans.). Roshd Publications. (Original work published 1997) [In Persian]

- Dinkmeyer, D., & McKay, G. (2013). The parent's handbook: Systematic training for effective parenting (M. Firoozbakht, Trans.). Danjeh Publications. (Original work published 1997) [In Persian]
- Dreikurs, R., & Soltz, V. (2018). Happy children (H. Alizadeh & Ruhi, Trans.). Arasbaran Publications. (Original work published 1972) [In Persian]
- Dreikurs, R., Grunwald, B., & Pepper, F. (2019). School management techniques (2nd ed.). (H. Alizadeh & Ruhi, Trans.). Danjeh Publications. (Original work published 1998) [In Persian]
- Esmaili Nasab, M., Alizadeh, H., Ahadi, H., Delavar, A., & Eskandari, H. (1390/2011). Comparing the effectiveness of Adler-Dreikurs and Barkley's parent training approaches on improving family environment components in families with children with conduct disorder. *Journal of Clinical Psychology Studies*, 1(4), 43-70. https://journals.atu.ac.ir/article_2075.html [In Persian]
- Esmaili, M. (1389/2010). The effectiveness of social skills training through cognitive-behavioral group therapy on increasing self-esteem and assertiveness in girls with addicted parents. *Journal of Addiction Research*, 4(16), 41-56. <http://etiadpajohi.ir/article-1-368-fa.html> [In Persian]
- Fallah, M., Fallahzadeh, M., Dehghani, N., & Alimandegari, N. (1394/2015). Empathy. Behesht Darolabadeh Publications. [In Persian]
- Grindal, T., Bowne, J. B., Yoshikawa, H., Schindler, H. S., Duncan, G. J., Magnuson, K., & Shonkoff, J. P. (2016). The added impact of parenting education in early childhood education programs: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 70, 238-249. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.09.018>
- Harris, T., & Marco, M. (2013). A review of the role of empathy in violence risk in mental disorders. *Aggression and Violent Behavior*, 18(2), 335-342. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.12.003>
- Hers, E., & Gone, H. (2012). The influence of cooperative problem solving on gender differences in achievement, self-efficacy, and attitudes toward mathematics in gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 45(4), 250-268. <https://doi.org/10.1177/001698620104500405>
- HoseinPour, N., & Molaee Amjaz, F. (2023). The effect of parent training based on the Adler-Dreikurs approach on controlling cognitive abilities in students with hyperactivity disorder in Zahedan city. *Journal of Research in Child and Adolescent Psychotherapy*, 1(1), 32-42. <https://doi.org/10.22098/rcap.2022.2135>
- Hossein Khanzadeh, A., Rahimi, E., & Estoy, E. (1395/2016). The effect of assertiveness skills training on improving peer relationships and self-esteem in slow learner students. *Journal of Exceptional Individuals*, 6(21), 1-22. <https://doi.org/10.22054/jpe.2016.5279> [In Persian]
- Islami, S. (2018). The effectiveness of teaching techniques to improve the classroom management based on Adler-Dreikurs approach on the degree of the self-efficacy and psychological well-being of teachers. *European Journal of Behavioral Sciences*, 1(3), 5-18. <https://doi.org/10.11591/ijere.v1i3i3.26894>
- Janbozorgi, M., Nouri, N., & Agha-Haris, M. (1393/2014). Teaching ethics, social behavior, and lawfulness to children (5th ed.). Arjmand Publications. [In Persian]
- Khalkhali, Z., Aghaei, A., & Farhadi, H. (1398/2019). The effectiveness of Adler-Dreikurs parent training on emotion regulation and parent-child interaction in children with ADHD. *Empowering Exceptional Children*, 10(4), 37-49. <https://doi.org/10.22034/ceciranj.2020.209581.1307> [In Persian]
- Khojasteh Nouri, B., Moradkhani, M., & Elham Barati, S. (1393/2014). The relationship between social identity and parenting styles of mothers in Ilam

- city. *Applied Sociology*, 27(63), 1-14. <https://doi.org/10.22108/jas.2016.20989> [In Persian]
- Khojzadeh, M., Alizadeh, H., Delavar, A., & Ebrahimi Ghavam, S. (1395/2016). Developing a parent-child social interest training program and evaluating its effectiveness in increasing social interest in students with oppositional defiant disorder. *Studies in Learning and Instruction*, 2(71), 122-142. <https://doi.org/10.22099/jsli.2017.3976> [In Persian]
- Kousha, M., Naghipour, S., & Fallahi Masjed, M. (1400/2021). The relationship between emotional intelligence and parenting stress in mothers of children with ADHD. *Journal of Guilan University of Medical Sciences*, 30(2), 98-107. <http://journal.gums.ac.ir/article-1-2363-fa.html> [In Persian]
- Kuppens, S., & Ceulemans, E. (2019). Parenting styles: A closer look at a well-known concept. *Journal of Child and Family Studies*, 28(1), 168-181. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>
- Larsen, R. J., & Buss, D. (2010). Personality psychology: Domains of knowledge about human nature (F. Jamhari, B. Najarian, H. Avadis Yans, & N. Deghani, Trans.). Roshd Publications. (Original work published 2009) [In Persian]
- Lishner, D. A., Hong, P. Y., Jiang, L., Vitacco, M. J., & Neumann, C. S. (2015). Psychopathy, narcissism and borderline personality: A critical test of the affective empathy-impairment hypothesis. *Personality and Individual Differences*, 86, 257-265. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.05.036>
- Maleknia, A., Hashemian, K., & Abolmaali, K. (1399/2020). Structural relationships between parent-child relationship quality and school emotional climate with school bullying: Evaluating the mediating role of self-concept. *Journal of Research in Educational Systems*, 14(50), 57-78. <https://doi.org/20.1001.1.23831324.1399.14.50.4.5> [In Persian]
- Mirghazanfari, Z., & Izadi, M. (1400/2021). The relationship between moral intelligence and assertiveness with stress in women of religious groups in Tehran. *New Strategies in Psychology and Educational Sciences*, 3(11), 155-164. <https://w.ijpk.ir/showpaper/149> [In Persian]
- Nakamura, Y., Yoshinaga, N., Tanoue, H., Kato, S., Nakamura, S., Aoishi, K., & Shiraishi, Y. (2017). Development and evaluation of a modified brief assertiveness training for nurses in the workplace: A single-group feasibility study. *BMC Nursing*, 16, Article 29. <https://doi.org/10.1186/s12912-017-0224-4>
- Narimani, M., Fallahi, V., Habibi, Y., & Zardi, B. (1396/2017). Psychometric properties of the empathy and sympathy questionnaire in students. *School Psychology Journal*, 6(21), 115-129. <https://doi.org/10.22098/jsp.2017.541> [In Persian]
- Nekooi, N., & Khademi Ashkezari, M. (1401/2022). Developing an executive functions training package and evaluating its effectiveness on response inhibition and emotion regulation. *Educational Psychology*, 18(66), 193-216. <https://doi.org/10.22054/jep.2023.63185.3455> [In Persian]
- Obaid, A., Rashid, A., & Aldoori, N. (2021). Parenting styles and children's behaviors difficulties. *Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology*, 15(3), 2621-2626.
- Parmaksiz, I. (2019). Assertiveness as the predictor of adjustment to university life amongst university students. *International Journal of Instruction*, 12(4), 131-148. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1230095>
- Podineh, L., Jenaabadi, H., & Pourghaz, A. (1395/2016). The relationship between parenting styles and disciplinary styles with assertiveness. *Journal of*

- Educational Psychology Studies,
24. <https://doi.org/10.22111/jeps.2016.2776> [In Persian]
- Pontania, A., & Mini, R. (2019). The relation of child's empathy and parents' prejudice: The mediating role of parenting style. *Humaniora*, 10(2), 105-112. <https://doi.org/10.21512/humaniora.v10i2.5476>
- Rahimi, E., & Abbasi Rostami, N. (1396/2017). The role of emotional intelligence skills in the work environment. *Karafan Quarterly*, 14(41), 33-49. <https://doi.org/20.1001.1.23829796.1396.14.41.2.3> [In Persian]
- Sagkal, A. S., Turnuklu, A., & Totan, T. (2012). Empathy for interpersonal peace: Effects of peace education on empathy skills. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1454-1460. <https://eric.ed.gov/?id=EJ987855>
- Siahkamari, E., & Masoumiyan, S. (1398/2019). Assertiveness techniques and skills training: For clients and therapists (1st ed.). Danjeh Publications. [In Persian]
- Soheili, F., Alizadeh, H., Murphy, J. M., Bajestani, H. S., & Ferguson, E. D. (2015). Teachers as leaders: The impact of Adler-Dreikurs classroom management techniques on students' perceptions of the classroom environment and on academic achievement. *The Journal of Individual Psychology*, 71(4), 440-461. <https://doi.org/10.1353/jip.2015.0037>
- Sohrabi, Z., Dortaj, F., & Lotfi Azimi, A. (1399/2020). The effectiveness of Adlerian self-encouragement training on perceived self-efficacy and psychological well-being. *Journal of Research in Educational Systems*, 14(50), 37-55. <https://doi.org/20.1001.1.23831324.1399.14.50.3.4> [In Persian]
- Speed, B. C., Goldstein, B. L., & Goldfried, M. R. (2018). Assertiveness training: A forgotten evidence-based treatment. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 25(1), Article e12216. <https://doi.org/10.1111/cpsp.12216>
- Tomova, L., von Dawans, B., Heinrichs, M., Silani, G., & Lamm, C. (2014). Is stress affecting our ability to tune into others? Evidence for gender differences in the effects of stress on self-other distinction. *Psychoneuroendocrinology*, 43, 95-104. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2014.02.006>
- Wakimizu, R., Fujioka, H., Lejima, A., & Miyamoto, S. (2014). Effectiveness of the group-based positive parenting program with developmental disabilities: A longitudinal study. *Journal of Psychological Abnormalities in Children*, 1(1), 1-9. <https://doi.org/10.4172/2329-9525.1000113>
- Weisz, E., & Cikara, M. (2021). Strategic regulation of empathy. *Trends in Cognitive Sciences*, 25(3), 213-227. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2020.12.002>
- Yeganeh Shamami, L., Khosrojaheid, M., & Hossein Khanzadeh, A. (1394/2015). The effect of group communication skills training on adjustment and empathy in students. *Journal of Behavioral Sciences*, 9(2), 129-138. <https://www.magiran.com/p144020> [In Persian]
- Yousefi, N. (1400/2021). The role of social interest in predicting communication patterns of adolescent girls. *Journal of Adolescent and Youth Psychological Studies*, 2(2), 52-59. <https://civilica.com/doc/1455309> [In Persian]
- Zadafshar, S., Khademand, M., & Faramarzi, S. (1400/2021). Psychological dimensions of parent-child relationships during the COVID-19 pandemic: A review study. *Ravanshenasi-E-Ravish*, 10(2), 151-160. <http://frooyesh.ir/article-1-2514-fa.html> [In Persian]
- Zakaei Far, A., & Mosazadeh, T. (1399/2020). The role of parenting styles in predicting social development of 5-6 year old preschool children. *Social Psychology Research*, 10(37), 87-100. <https://doi.org/10.22034/spr.2020.109698> [In Persian]